

Investigating the invasion of spy drones into the territory of other countries from the perspective of international law with emphasis on the invasion of American drones into the territory of Iran

Abstract

Maintaining sovereignty and borders is a norm and value for most countries, and governments, considering the conspiracies and conspiracies of other countries, take any measures to protect the security of the country and the privacy and security of their citizens. But today, due to the advancement of technology in the field of military weapons, some countries intend to use drones for espionage and reporting purposes, and for military purposes in general, by violating international laws and customs and entering the country illegally. The soil of other countries leads to the shattering and undermining of international security and stability. This action will lead the aggressor country to protest and retaliate and, if necessary, to defend itself legitimately by a third government. Violation of the privacy of any country is condemned in any way and under any circumstances, and this encroachment on the aggressed country creates legitimate rights such as formal warning and protest, summoning the ambassador of the hostile government, destruction or looting of weapons, claiming damages, legitimate defense. And use military action, complaints to the Security Council, and prosecution in international courts to realize their lost rights in the international community.

Keywords: UAV, international law, principle of sovereignty, international responsibility

بررسی تعرض غیر قانونی پهپادهای جاسوسی به سرزمین دیگر کشورها از دیدگاه حقوق بین الملل

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۲/۹

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۵/۱

سید عادل حیدری^۱سید باقر میرعباسی^۲ابو محمد عسگرخانی^۳**چکیده**

حفاظت از مرزهای سرزمینی و حاکمیت با توجه به مسئولیت دولت‌ها در قبال شهروندان نه تنها برای اکثر کشورها مهم و با ارزش می‌باشد بلکه میبایست در چارچوب اصل احیای وضعیت ماقبل و در نبود آن پرداخت غرامت مد نظر بگیرد و دولتها با در نظر گرفتن تجاوزات غیرقانونی دیگر کشورها مجبور به اخذ هر روشی به منظور حفظ حریم خصوصی و امنیت شهروندانشان می‌باشند. در حال حاضر بدلیل پیشرفت علوم نظامی در عرصه تولید تسلیحات نظامی مدرن، برخی از کشورهای قدرتمند به قصد جاسوسی و تهیه اطلاعات و با اهداف نظامی رو به استفاده از هواپیماهای بدون سرنشین (پهپاد) اقدام و با تعرض و نقض قوانین و عرف بین المللی و ورود غیرمجاز به خاک دیگر کشورها منجر به تخدیش و تزلزل امنیت و ثبات بین المللی آورده اند. استفاده از این رفتار غیر قانونی کشور متجاوز، اقدام متقابل، اعتراض و در صورت ضرورت دفاع مشروع توسط دولت متضرر را پیش رو خواهد داشت. تجاوز به حریم سرزمینی هر کشور به هر نحوی و تحت هر شرایطی توسط جامعه جهانی محکوم و غیر قابل قبول می‌باشد و نتیجتاً به کشور مورد تجاوز اختیار و حقوق مشروعی می‌نماید که شامل احضار سفیر دولت متخاصم، دفاع مشروع و اتخاذ عملیات نظامی، انهدام یا به غنیمت گرفتن تسلیحات، تذکر و اعتراض رسمی، درخواست خسارت و غرامت، شکایت به شورای امنیت و پیگیری در دادگاه های بین المللی را جهت احقاق حقوق از دست رفته خود در جامعه جهانی بکار گیرد. علاوه بر این مسئولیت دولت‌ها در خصوص تعرض به حریم دیگر کشورها با استفاده از پهپادها برگرفته از نقض یک تعهد است. بعنوان مثال در رای ۱۹۲۰ دیوان بین المللی دائمی دادگستری در پرونده آلمان، نقض تعهد از ناحیه یک دولت خود تعهد دیگری را ایجاد می‌نماید و بر اساس دست آورد های نوین حقوق بین الملل بایستی مطابق وضعیت ماقبل احیا گردد. رهیافت پژوهش حاضر بر اساس دکترین پیش دستانه، پیشگیرانه و عاقبت اندیشی یا پیامدگرایی بر گرفته از اصل اصالت فایده می‌باشد.

واژگان کلیدی: هواپیمای بدون سرنشین، غرامت، حقوق بین الملل، حاکمیت، مسئولیت بین المللی

^۱ دانشجوی دوره دکتری حقوق بین الملل، گروه حقوق، واحد قشم، دانشگاه آزاد اسلامی، قشم، ایران، lawyerheydari@gmail.com^۲ استادیار گروه حقوق دانشکده حقوق دانشگاه تهران، Mirabbasi@ut.ac.ir^۳ دانشیار گروه حقوق دانشکده حقوق دانشگاه تهران. Asgarkha@ut.ac.ir

چندی قبل یک فروند هواپیمای بدون سرنشین متعلق به دولت آمریکا از طریق مرزهای مشترک ایران و کشور افغانستان به خاک ایران تعرض نمود اما بخاطر نقص فنی و بدون هیچ گونه آسیبی توسط دولت ایران مورد اسارت قرار گرفت و وقوع این حادثه واکنش های فراوانی را به همراه داشت. این پرنده «نورثروپ گرومن آر کیو-۴ گلوبال هاوک» معروف است که بواسطه در اختیار گرفتن آن اطلاعات گسترده ای از تکنولوژی تولید پهپاد های جاسوسی این کشور را در اختیار گرفت که با استفاده از این اطلاعات عظیم قادر است فن آوری مقابله با پهپادهای جاسوسی آمریکا و اسرائیل در منطقه را بدست آورد. لذا در ادامه ضمن بررسی حقوقی این موضوع از دیدگاه حقوق بین الملل به بررسی عواقب تجاوز هواپیماهای بدون سرنشین به خاک کشور ثالث و متعاقبا مسئولیت های حقوقی ناشی از آن توسط دولت متجاوز در قبال این رفتار و همچنین راهکارها و واکنش های احتمالی کشور متضرر بمنظور احقاق حقوق از دست رفته خود در جامعه بین المللی را مورد بررسی قرار خواهیم داد.

۱- بررسی هواپیماهای جاسوسی (پهپاد)

پهپاد کلمه ای است که برای هواپیماهای بدون سرنشین^۱ بکار می رود و مخفف «پرنده هدایت پذیر از دور» است که برگرفته از حروف اول این کلمات می باشد. کنترل این هواپیماهای بدون سرنشین بدون استفاده فیزیکی انسان و از راه دور صورت می گیرد، اگر چه یک شخص نیز می تواند در آن حضور داشته باشد. این وسیله پرنده از توانایی نیروهای ایرودینامیکی برای پرواز در مسیر و هدف مورد نظر استفاده می کند. پهپادها با برنامه های از قبل طراحی شده یا بوسیله کنترل از راه دور یا با سامانه های خودکار دینامیک هدایت می شوند. عمده فعالیت پهپادها در حال حاضر بمنظور برنامه های نظامی شامل حمله و یا جاسوسی می باشد. علاوه بر این از این هواپیماها در برنامه های غیر نظامی همانند خاموش کردن آتش سوزی ها در نقاط پر خطری که پرواز برای خلبانان ناممکن یا پر خطر باشد و همچنین کنترل پلیس در نا آرامی ها و اغتشاشات یا شناسایی حوادث غیرمترقبه طبیعی و بررسی صحنه های جرم و همچنین کنترل بهتر ترافیک های جاده ای مورد استفاده قرار می گیرد.

۲- موارد کاربرد پهپاد ها:

استفاده از پهپادها در آمریکا سابقه ای طولانی نزدیک به یک دهه دارد و در عملیات های متعدد نظامی و غیر نظامی از آنها استفاده می شود. آمریکایی ها هم اکنون از هواپیماهای بدون سرنشین برای نظارت تاکتیکی در عملیات های مختلف نظامی استفاده می کنند و به زودی به آنچه سازنده آنها آن را «گلوله جادویی» نام گذاری کرده است تجهیز خواهند شد. امروزه نیروهای آمریکایی توانسته اند با مجهز نمودن این هواپیماها به کلاهک های شلیک توانمندی های زیادی در آن ایجاد کنند.

عمده استفاده از این هواپیماها شناسایی و نظارت بر عملیات های مختلف نظامی و غیرنظامی است. نخستین پهپادهای آمریکایی در ارتفاعات بالا توانستند با استفاده از عکس های سیاه و سفید قسمت بسیار زیادی از خلیج فارس را به تصویر بکشند؛ رادارهای پیشرفته «هاواک» که شهرت جهانی زیادی نیز دارند توانستند با ارسال دقیق

1- Unmanned Aerial Vehicle

تصاویر از زمین به شناسایی مواد شیمیایی و یا عوامل بیولوژیکی آسیب زای ناشی از آنها پردازند. آنچه مسلم می باشد اینست هر کشوری که این فناوری را بدست آورد و در صدد انجام عملیات نظامی باشد، این مسئولیت را دارد که حتما قبل از هر گونه اقدام نظامی بایستی مطابق حقوق بین الملل بشردوستانه رفتار نماید و اطمینان نماید که به افراد غیرنظامی آسیبی نمی رساند. بحث پهپادها به لحاظ بین المللی بودن آن مسایل حقوقی مختلفی را مطرح می کند و تابع بخش های مختلف حقوق بین الملل از جمله حقوق بین الملل هوایی، حقوق بین الملل بشر و حقوق بین الملل بشردوستانه می باشد. طی یک دهه گذشته پهپادها در بسیاری از عملیات های نظامی در افغانستان، عراق و لیبی حضور فعالی داشته اند و ۹۵ درصد این حملات در کشور پاکستان و بقیه آنها در یمن و سومالی بوده است که منجر به کشته شدن بیش از دو هزار نفر از افراد شامل شبه نظامیان، تروریست ها و تعداد زیادی از غیرنظامیان شده است.

۳- تاریخچه بین المللی استفاده از پهپادها:

بکارگیری پهپادهای نظامی بمنظور شناسایی و بررسی مکان های نظامی تاریخچه ای طولانی دارد. با وجود اینکه اکثر این پهپادها پس از انجام عملیات موفقیت آمیز بواسطه پشتیبانی از سیستم امنیتی مدرن و فوق پیشرفته رادارگریز مورد شناسایی قرار نمی گیرند، اما در مواردی که در ادامه به بررسی آنها خواهیم پرداخت پس از شناسایی اعتراض و خشم کشور متضرر را موجب شده است.

«بیل کلینتون» رئیس جمهور وقت آمریکا در سال ۱۹۹۸ برای اولین بار بمنظور پیدا کردن مخفی گاه بن لادن رهبر القاعده با استفاده از موشک های کروز، که خسارات جانبی بالغ بر ۳۰۰ نفر زخمی و مصدوم داشت، نزدیک به ۵۰ درصد از انتظارات عملیات های اطلاعاتی را برآورده کرده بود را متوقف کرد. بین سال های ۲۰۰۰ تا ۲۰۰۱، نیروی هوایی ارتش آمریکا تلاش کرد بتواند قابلیت موشک های ضد تانک را بر روی هواپیماهای بدون سرنشین که با اهداف جاسوسی مورد استفاده قرار می گرفتند اعمال کند. همچنین شورای امنیت سازمان ملل متحد یک هفته پیش از حوادث ۱۱ سپتامبر سال ۲۰۰۱، در نشست خود موافقت خود را با استقرار هواپیماهای بدون سرنشین در عملیات های جاسوسی اعلام نمود. اولین بار در نوامبر سال ۲۰۰۱ میلادی، «محمد اتف» از فرماندهان ارشد القاعده افغانستان بوسیله هواپیماهای بدون سرنشین نظامی آمریکا کشته شد.^۱ همچنین در سال ۲۰۰۶ میلادی و در جریان جنگ رژیم صهیونیستی و حزب الله، حزب الله لبنان پهپادهای تهاجمی ابابیل ساخت ایران را مورد استفاده قرار داد.

در مورد دیگری در تاریخ چهارم دسامبر ۲۰۱۱، پهپاد آمریکایی با نام نظامی ار کیو-۱۷۰، در حریم سرزمینی ایران سقوط و به تصرف درآمد و مقامات آمریکایی علت آن را نقص نامشخصی در سیستم هواپیما، قطع ارتباط با مرکز پشتیبانی و ردیابی آن از سوی مراکز اطلاعاتی ایران عنوان نمودند. دو هفته پس از این حادثه نیز یک پهپاد غیر نظامی آمریکایی دیگر در انتهای باند مسیر خود در جزیره «سیشل» در اقیانوس هند ساقط گردید.

در مورد مشابه دیگری یک فروند هواپیمای بدون سرنشین توسط نیروی هوایی رژیم صهیونیستی در ماه اکتبر ۲۰۱۹ سرنگون گردید. پس از آن دبیر کل حزب الله لبنان عنوان نمود که اجزای این هواپیمای بدون سرنشین که به تازگی در خاک رژیم صهیونیستی ساقط شده، در ایران ساخت و در لبنان مونتاژ گردیده است. اما به لحاظ حقوق

^۱ - <http://fa.wikipedia.org/wiki/>

بین‌الملل این عمل برای ایران فاقد هر گونه مسئولیت و تخلفی می باشد، زیرا صرف ساخت قطعات این هواپیما قابلیت انتساب عمل مجرمانه به ایران را ندارد حتی اگر کل هواپیما نیز ساخت ایران بود و دبیر کل حزب الله هم ادعا می کرد که ایران این هواپیما را ساخته و ارسال نموده است مجدداً فعل ارتكابی قابلیت انتساب به ایران را ندارد. کما اینکه اساساً مقامات لبنان اعلام نمود که قطعات این هواپیما ایرانی بوده و حزب الله (لبنان) آن را فرستاده است.

در انتها یکی مهم‌ترین جنجالی ترین خبرهای مربوط به هواپیماهای بدون سرنشین در سال‌های اخیر مربوط به استفاده ایالات متحده آمریکا از این پهپادها در حادثه اخیر عراق بوده است. در تاریخ ۱۳ دی‌ماه ۱۳۹۸ و در پی حمله پهپادی نیروهای آمریکایی به نزدیکی فرودگاه بین‌المللی بغداد در عراق، سردار سپهبد قاسم سلیمانی یکی از فرماندهان ارشد نیروهای سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، به همراه ابومهدی المهندس معاون تشکیلات حشد شعبی و هشت تن دیگر از همراهان (چهار تن عراقی و چهار تن ایرانی) به شهادت رسیدند. این عملیات پر سر و صدا با واکنش تند و قاطع گزارشگر سازمان ملل همراه بود و به گفته ایشان استفاده از پهپادها در عملیات‌های ترور، غیر موجه بوده و قابل قبول نیست زیرا نفس عملیات ترور امنیت و ثبات بین‌الملل را تهدید می‌کند و همچنین این اقدام، نقض حقوق بین‌الملل است و سازمان ملل باید زنگ خطر را در قبال اقدامات غیرقانونی مشابه ترور سردار سلیمانی به صدا درآورد. وی در ادامه اذعان داشتند اگر فرایند استقرار پهپادها را کنترل نکنیم، همگی ما قربانی آن خواهیم بود و شورای امنیت باید معیارها در خصوص استفاده از تسلیحات را توسعه دهد. پس از این واقعه کاخ سفید طی اعلامیه‌ای مسئولیت این حمله را عملاً پذیرفت. در این اعلامیه دلیل این حمله «دفاعی محکم به منظور ارباب ایرانی‌ها برای حملات نزدیک» ذکر شده است و بنا بر سخنان وزیر دفاع ایالات متحده شخص رییس‌جمهور آمریکا به عنوان دستوردهنده و مسئول این حمله معرفی شده است.

۴- ماهیت عمل از دیدگاه حقوق بین‌الملل

در مجمع عمومی سازمان ملل در سال ۱۹۷۴ بمنظور تبیین تعریف تجاوز، قطعنامه‌ای تصویب شد و در آن ضمن وقوع پیوستن و ویژگی‌های یک تجاوز، اشاره شد که هر گاه نیروهای نظامی یک دولت از مرزهای سرزمینی دولت ثالث دیگری عبور نمایند و دست به تحریک بزنند، این عمل یک تجاوز آشکار می باشد و در الواقع مصداق تحقق تجاوز را استفاده از نیروهای نظامی عنوان نموده است. البته پس از آن ایرادها و اشکالاتی به آن گرفته شد و تهدیدهای اقتصادی، مالی یا تحریم‌های ملی و بین‌المللی و فشارهای روانی و مانند آن را هم نوعی تجاوز عنوان نمودند. اما پس از آن احراز گردید که هر گاه نیروهای نظامی یک دولت به صورت فیزیکی از قلمرو مرزی دولت ثالث عبور نمایند و وارد قلمرو حاکمیتی آن شوند، این خود نوعی تجاوز آشکار محسوب می شود که تمامی موارد ذکر شده در آن مخالف صریح اصل صلح و امنیت جهانی^۱ می باشد.

علاوه بر این دیوان دادگستری بین‌المللی، صلاحیت انحصاری بر قلمرو هوایی بالای سرزمین در پرونده نیکاراگوئه را یک اصل حقوقی پذیرفته شده و غیر قابل انکار در سطح بین‌الملل عنوان نموده است. به اعتقاد دیوان: «رعایت

1- The principle of international peace and security

اصل احترام به تمامیت سرزمینی یک دولت، با عبور غیر مشروع و غیر قانونی هوایمای متعلق به دولت ثالث و استفاده بدون مجوز از حریم هوایی نیز قابل نقض است.^۱

۴-۱- تعریف تجاوز در قطعنامه سازمان ملل متحد

مجمع عمومی سازمان ملل، در تاریخ ۱۴ دسامبر ۱۹۷۴ میلادی (۲۲ آذر ۱۳۵۳) در جلسه شماره ۲۳۱۹ برحسب اجماع اعضا، تعریف تجاوز را با یک سند اعلام تصویب و یک ضمیمه بدون رای گیری مورد تصویب قرار داد. در تعریف تجاوز در این قطعنامه آمده است:

ماده اول، تجاوز را به معنای کاربرد نیروی مسلح توسط یک دولت علیه حاکمیت، تمامیت ارضی، یا استقلال سیاسی دولتی دیگر، یا کاربرد آن از دیگر راههای مغایر با منشور ملل متحد دانسته است. در ماده دوم، پیشدستی یک دولت در به کارگیری نیروی مسلح، مغایر با منشور ملل متحد، نشانه اولیه اقدامی تجاوزکارانه به شمار آمده است. البته به شوراى امنیت این اختیار را داد که طبق منشور ملل متحد، احراز وقوع تجاوز را به عللی چون کافی نبودن شدت اقدامات به عمل آمده، یا نتایج آنها را نپذیرد. در ماده سوم و چهارم، اقدامات زیر بدون اعلام جنگ و با در نظر گرفتن ماده دوم دارای ماهیت تجاوزکارانه معرفی شده است:

- تهاجم یا حمله نیروهای مسلح یک دولت به سرزمین دولتی دیگر، یا هر گونه اشغال نظامی - هر چند موقت - و نیز هرگونه ضمیمه سازی سرزمین یک دولت یا قسمتی از آن، از طریق زور؛
- بمباران سرزمین یک کشور توسط نیروهای مسلح دولتی دیگر یا کاربرد هر نوع سلاح به وسیله یک دولت علیه سرزمین دولت دیگر؛
- محاصره یا تصرف بنادر یا سواحل یک دولت توسط نیروهای مسلح دولت دیگر؛
- حمله نیروهای مسلح یک کشور به نیروهای زمینی دریایی یا هوایی یا ناوگان های هوایی و دریایی کشور دیگر؛
- هر گاه نیروهای مسلح یک کشور که در سرزمین کشور دیگر مستقر شده اند، بر خلاف توافق صورت گرفته مورد استفاده قرار گیرند و یا به حضور خود پس از پایان مدت مورد توافق ادامه دهند؛
- هر زمان از ناحیه سرزمین یک دولت دیگر که در اختیارش قرار دارد، به قصد انجام عملیات تجاوز کارانه علیه دولت دیگری استفاده شود؛
- اعزام دسته ها، گروه ها، نیروهای نامنظم یا مزدوران مسلح توسط یا از جانب یک دولت، به منظور انجام عملیات مسلحانه علیه دولتی دیگر، با چنان شدتی که در زمره اقدامات فهرست شده بالا قرار گیرد، یا درگیر شدن قابل ملاحظه دولت مزبور در آن عملیات.

علاوه بر این سازمان ملل سه معیار زیر را برای تجاوز، عنوان کرده است:

1- Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America), Merits, Judgment, I.C.J. Reports 1986, para. 251.

الف: متجاوز، دولتی است که با نقض اقدامات منع شده توسط شورای جامعه ملل و مجمع عمومی، جنگ را شروع کرده باشد.

ب: دولتی متجاوز شمرده می‌شود که با تهاجم سرزمینی، جنگ را آغاز کرده باشد.

ج: دولتی متجاوز است که بدون وجود ضرورت دفاع، خارج از حوزه صلاحیتش در مداخلات، درگیر شود.

علاوه بر این، کنوانسیون پاریس به عنوان اولین سند بین‌المللی در زمینه حقوق هوا نیز این اصل مهم را تأیید نموده است. در ماده ۱ این کنوانسیون ذکر شده است:

«طرفین معظم متعاقد، هر کدام از اعضای این کنوانسیون را صاحب حاکمیت کامل و انحصاری بر قلمروی هوایی مافوق سرزمین خود خواهند پذیرفت.»

این باور عمومی کشورها در معاهدات و کنوانسیون‌های پس از آن نیز مورد تصریح و تکرار قرار گرفته است. کنوانسیون هاوانا (۱۹۲۸)، کنوانسیون مادرید (۱۹۲۶) و از همه مهمتر کنوانسیون شیکاگو (۱۹۴۴) همگی بر حاکمیت انحصاری دولتها بر محدوده هوایی مافوق سرزمین شان تأکید دارند. علاوه بر این حتی پیش از وقوع جنگ جهانی اول نیز این دیدگاه از وضعیت حقوقی قلمرو هوایی بالای سرزمین در بین کشورها عمومیت و رسمیت داشت. به عنوان مثال، میتوان به واکنش دولت هلند در سالهای پیش از وقوع جنگ در اعتراض به عبور و مرور هواپیماهای آلمان از فراز خاک این کشور بدون اخذ اجازه اشاره کرد.

براساس حقوق بین‌الملل حریم قلمرو و حریم هوایی سرزمینها نیز همانند مرزهای زمینی بایستی مورد تأیید قرار گیرد و کشورها قوانین بین‌المللی را باید کاملاً رعایت کنند و عدول از هر یک از این اصول به معنای تجاوز آشکار خواهد بود و کشور مورد تجاوز حق شکایت در مراجع بین‌المللی را خواهد داشت. بدون شک عبور پهپاد جاسوسی در عمق ۲۵۰ کیلومتری حریم سرزمینی و هوایی ایران مسئله‌ای است که باید در چارچوب اقدامات تحریک‌آمیز دولت آمریکا عنوان شود. این موضوع در عین حال بصورت کاملاً آشکار ناقض مفاد منشور ملل متحد در روابط مسالمت‌آمیز کشورها و همه قوانین بین‌المللی مربوطه می‌باشد. زیرا ماهیت اساسی این تعرض عنوان‌کننده قصد و عمدی بودن سوء نیت رفتار حکومت آمریکا در این خصوص است. بنابراین هرگز نمی‌توان آن را خطایی سهوی و یا مسئله‌ای اتفاقی عنوان نمود. اما در آن سوی مقابل کشور آمریکا علاوه بر اینکه در این خصوص ابراز پشیمانی نکرد، درخواست باز پس‌گیری این هواپیمای بدون سرنشین را نیز مطرح کرد. از طرفی هواپیمای مزبور از نوع پهپاد نظامی است که ناقض حریم هوایی ایران بوده و بدون اخذ رضایت وارد حریم و قلمروی هوایی ایران شده است و آنچه مسلم است اینست که دولت آمریکا مرتکب یک عمل متخلفانه و متجاوزانه بین‌المللی شده که پیامد آن مسئولیت بین‌المللی برای آن کشور می‌باشد.

دولت آمریکا با استناد به تعهد الزام‌آوری که فی مابین دولت ایران و آمریکا بر اساس بیانیه الجزایر و همچنین اسناد بین‌المللی منشور سازمان ملل متحد وجود دارد، متعهد شده است که از هرگونه تعرض به تمامیت ارضی و استقلال سیاسی ایران و همچنین مداخله در امور داخلی این کشور خودداری نماید. به عبارتی دیگر در این بیانیه ذکر شده است که دولت آمریکا ملزم است تعهد و تضمین دهد که از این پس حق هیچ‌گونه دخالت مستقیم و غیرمستقیم

سیاسی و نظامی در امور جمهوری اسلامی ایران را نخواهد داشت. مهمتر اینکه برای دولت ایران حق شکایت به مراجع بین المللی علی الخصوص سازمان ملل متحد محفوظ و قطعی می باشد. کما اینکه آمریکا در موارد متعددی رفتارهای خصمانه ای در جامعه جهانی پس از انقلاب با ایران داشته است. بعنوان مثال هدف قرار دادن و تعرض به یک فروند هواپیمای مسافربری ایران با ۲۹۰ سرنشین غیر نظامی با شلیک موشک از سوی ناو متعلق به دولت امریکا در محدوده آب های سرزمینی دولت ایران در خلیج فارس در ماه ژوئن سال ۱۹۸۸ در جریان جنگ متجاوزانه عراق علیه ایران می باشد. همچنین حمله به سکوهای نفتی ایران در خلیج فارس و تخصیص بودجه بمنظور حمایت از گروههای تروریستی و ضد انقلاب و همچنین مناقین از جمله اقدامات مغرضانه و متعرضانه دولت امریکا در این خصوص بوده است. در شرایط فعلی نیز برقراری تحریم های فرا قانونی با عناوین و اشکال مختلف که دامنه آن از جلوگیری از ورود دارو و همچنین واکسن های حیاتی (کووید ۱۹) به ایران تا قطع شبکه های ماهواره ای و اینترنت ایران و اخلال در تعاملات پولی و بانکی ایران با دیگر کشورها می باشد را شامل می شود، همه این موارد ناشی از موارد اشکار مغایر و ناقض حقوق بین الملل محسوب می شوند.

مورد دیگر انعقاد عهدنامه مودت بین ایران و آمریکا در سال ۱۹۵۵ که ذکر آن بسیار مهم می باشد. با توجه به صراحت و وضوح نص عهدنامه مودت و همچنین با توجه به کنوانسیون وین در خصوص حقوق معاهدات (۱۹۶۹) این عهدنامه کماکان به لحاظ حقوقی در روابط طرفین قانونی و لازم الاجرا می باشد. در این رابطه رویه دیوان بین المللی دادگستری در موارد گروگانگیری، سکوهای نفتی و همچنین رویه دیوان داوری ایران و امریکا نیز مهر تأییدی بر این موارد می باشد. با این اساس، همان گونه که در قضیه سکوهای نفتی دیوان به صراحت عنوان شده است هیچ گونه درخواستی مبنی بر رسیدگی به مغایرت تحریم های اقتصادی علیه ایران با عهدنامه موصوف در زمان رسیدگی از سوی این کشور به این مرجع قضایی ارجاع نگردیده و بنظر می رسد قضیه بیشتر از بعد حقوقی آن، از سیاست های بین المللی و حقوقی سیاسی جمهوری اسلامی ایران در قطع عملی روابط تجاری و دوستانه با ایالات متحده آمریکا ناشی می شود. فی الواقع عهدنامه مودت، همانند هر سند حقوقی لازم الاجرا اجبارا بر روابط حقوقی طرفین حکم فرما می باشد اما فسخ یا اختتام آن در وهله نخست با توجه به مفاد آن امکان پذیر می باشد. بند ۱ ماده ۲۳ عهدنامه مودت عنوان نموده است: عهدنامه فعلی به تصویب خواهد رسید و اسناد مصوب آن هر چه زودتر در تهران مبادله خواهد شد. همچنین در بندهای دوم و سوم آن ذکر شده است که عهدنامه فعلی یک ماه پس از تاریخ مبادله اسناد مصوب به اجرا گذاشته خواهد شد. این عهدنامه مودت به مدت ۱۰ سال معتبر خواهد بود و پس از آن تا موقعی که به ترتیب مقرر در این عهدنامه خاتمه پذیرد به قوت خود باقی خواهد ماند و هر یک از طرفین متعاقد می تواند با دادن اخطار کتبی به مدت یک سال به طرف متعاقد دیگر در انقضای مدت ده سال اول یا هر موقع پس از آن این عهدنامه را فسخ نماید. با توجه به اینکه چنین اختطاری از سوی طرفین صورت نگرفته و با توجه به عدم استناد هر یک از دو طرف به اصل تغییر بنیادین اوضاع و احوال زمان انعقاد معاهده به نظر می رسد این معاهده همچنان در روابط حقوقی طرفین لازم الاجرا می باشد.

در خصوص حقوق حریم هوایی، مهم‌ترین اصل جهانی توسط «کولو سف» با مفهوم «شناسایی حاکمیت انحصاری و کامل هر کشوری بر حریم هوایی قلمرو آن کشور» ارائه گردیده است.^۱ لذا قلمرو یک کشور نه تنها شامل سرزمین و آب‌های سرزمینی آن بلکه شامل لایه‌های از هوا که بر فراز قلمرو زمینی و آبی آن قرار دارد، می‌گردد. این لایه‌ی هوایی تا آن‌جا که اتمسفر وجود دارد، ادامه می‌یابد و پس از آن منطقه ماورای جو و یا فضا آغاز می‌شود.^۲

در این خصوص در تاریخ ۱۳ اکتبر سال ۱۹۱۹ میلادی ماده (۱) کنوانسیون پاریس، حاکمیت انحصاری و مطلق دولت‌ها را بر قلمرو هوایی مافوق سرزمین و آب‌های سرزمینی‌شان مورد اثبات قرار داده است. کنوانسیون «شیکاگو» نیز در تاریخ ۷ دسامبر ۱۹۴۴ میلادی این اصل را مورد تأیید قرار می‌دهد. ماده (۲) کنوانسیون ۱۹۵۸ میلادی «ژنو» نیز عنوان می‌دارد که حق حاکمیت یاد شده شامل فضای فوقانی دریای سرزمینی، کف و زیر کف آن نیز می‌شود. همچنین بنابر ماده (۳) قانون هوایی کشوری مصوب ۱۳۲۸ «دولتها حق حاکمیت انحصاری و مطلق در فضای مافوق آب‌های ساحلی را دارا می‌باشد».

اگر هوایمای بدون سرنشین بدون اخذ اجازه مخصوص وارد حریم هوایی یک سرزمین شود، ضمن اینکه این هوایمای را می‌توان به منظور شناسایی توقیف نمود، می‌توان آن را از طریق یک مسیر هوایی مشخص وادار به ترک حریم هوایی و تغییر مسیر نمود و یا همچنین به منظور تحقیقات بیشتر یا تعقیب قضایی مجبور به فرود اجباری نمود. علاوه بر این هوایمهای دولتی حق این را ندارند که بدون اخذ مجوز از راه عقد قرارداد و غیره و عدم رعایت قوانین، مفاد و شرایط آن بر فراز خاک کشور ثالث پرواز یا در آن فرود آیند. از این رو عدم کسب جواز ورود به قلمرو هوایی یک دولت، نقض حریم هوایی و تعرض جدی به حقوق بین‌الملل عنوان می‌گردد.^۳

۳-۴- نقض قواعد حقوق بین‌الملل:

مطابق حقوق بین‌الملل هوایی، هر کشور این اختیار را دارد که به لحاظ امنیتی یا نظامی، پرواز هوایمهای دیگر کشورها را در پاره‌ای از قلمرو خود عندالزوم ممنوع و یا محدود نماید. علاوه بر این کشورها بایستی به حقوق حاکمیتی کشورها در صورت استفاده از تجهیزات و امکانات عکس برداری احترام گذارند. بنابراین هر کشوری می‌تواند با توجه به اختیارات خود کاربرد تجهیزات عکس برداری را بر فراز سرزمین خود ممنوع، محدود یا تابع شرایط و مقررات خاص نماید.^۴

۴-۴- نقض اصول حقوقی ناظر بر هوایمهای بدون سرنشین:

پرواز هوایمهای بدون سرنشین بنابر ماده ۸ معاهده شیکاگو، که مستقلاً بدون حضور فیزیکی خلبان قادر به پرواز می‌باشند بر فراز قلمرو هر یک از کشورها بدون اخذ مجوز ویژه و مراعات الزامات مندرج در اجازه نامه مجاز نمی‌

1- Y. M Kolossov, Relation ship of international Air and space Law, Proceedings 20th Colloquium, (Prague, 1977), PP.304.

۲ - هوشنگ مقتدر، ۱۳۷۱، حقوق بین‌الملل عمومی، تهران: مؤسسه‌ی چاپ و انتشارات وزارت امور خارجه، ص ۲۵۷.

۳ - حسن پوربافرانی، ۱۳۸۸، حقوق جزای بین‌الملل، تهران: انتشارات جنگل، ص ۲۵.

۴ - منصور جباری، حقوق بین‌الملل هوایی، تهران: فروزش، ۱۳۸۱، ص ۲۰.

باشد. لذا هر یک از کشورهای عضو، متعهد گردیده‌اند که پرواز پهپادها را در نواحی‌ای که برای هواپیماهای کشوری^۱ آزاد و بدون اشکال عنوان شده است، تحت نظارت و کنترل لازم قرار دهند تا از بروز خطرهای غریب الوقوع برای هواپیماهای داخلی پیشگیری نمایند.^۲ با استناد به مفاد این اصل، تجاوز و تخطی پهپاد آمریکایی به خاک ایران محکوم، غیر قانونی و قابل پیگرد می‌باشد.

۴-۵- به مخاطره افتادن ثبات و صلح بین‌المللی:

قابل ذکر است که چنین اقدام‌های متجاوزانه‌ای موجب افزایش عملیات‌های متخصصانه و غیر دیپلماتیک در جهان خواهد شد و با متزلزل ساختن حاکمیت قانونی کشورها، ثبات و صلح بین‌المللی را نیز متاثر خواهد نمود که این موضوع در مقابل، سبب ساز ایجاد یک جو رقابتی و سیاسی تنش‌زا در جهان خواهد گردید.

در خصوص حقوق بین‌المللی هوایی که به مجموعه قواعد و مقررات ناظر بر ماهیت قلمرو هوایی کشورها می‌باشد، سه نظریه‌ارایه شده است:

نظریه «حاکمیت کامل کشورها» بر فضای مافوق قلمرو سرزمینی خود که برگرفته از حقوق خصوصی می‌باشد و در این خصوص اینگونه استنباط می‌شود که کشورها همان‌گونه که مالک سرزمین خود می‌باشند، مالک فضای مافوق آن نیز خواهند بود.

نظریه دیگر، حق برخورداری از «عبور و مرور آزاد هواپیما» را برای تمامی کشورها بعنوان یک حق مسلم مورد تاکید قرار داده است و مستنتج از اصل «تعلق هوا به همه» می‌باشد. نظریه سوم نیز با «رویکردی متعادل» هوا را به دو قسمت نزدیک زمین و طبقه مافوق آن تقسیم بندی نموده و بر پایه آن طبقه اول را تحت حاکمیت کشور متبوع و طبقه دوم را آزاد برای تمامی کشورها محسوب نموده است.

تا پیش از جنگ جهانی اول نظریه نخست مورد پذیرش اکثر کشورها بود و بر اساس این دیدگاه اکثر کشورهای اروپایی مقررات و قوانینی خاص در این خصوص وضع نمودند و حتی در خلال این جنگ، برخی کشورها نظیر سوئیس به عنوان یک کشور بیطرف، عبور هواپیماهای جنگی را از قلمرو هوایی و سرزمینی خود ممنوع اعلام نمود؛ اما عبور از قلمرو هوایی دریای آزاد و سرزمین‌های بدون حاکمیت مشخص بلا اشکال بود. ترسیم نظام حقوقی خاص حاکم بر هوا پس از اتمام جنگ جهانی اول مورد توافق اکثر کشورهای جهان قرار گرفت و در این زمینه عهدنامه ۱۹۱۹ پاریس و پروتکل اصلاحی ۱۹۲۹ آن درباره هواپیماهای دولتی به تصویب رسید. عهدنامه پاریس، بعنوان اولین معاهده بین‌المللی درباره هوانوردی می‌باشد که شامل چند اصل مهم مانند حاکمیت کامل دولت‌ها بر قلمرو هوایی خود، اصل آزادی عبور و مرور در فضای مافوق دریای آزاد، مقبولیت اصل عبور بی‌ضرر در زمان صلح برای هواپیماهای غیر نظامی و ممنوع بودن کشور متعاقد در انعقاد معاهده با کشورهای غیر متعهد بود. اما نکته مهم اینست که با وجود روبه‌رو شدن این معاهده با انتقادات بسیاری در زمینه محدودیت این معاهده فقط به کشورهای

۱ - معاهده‌ی شیکاگو هواپیماهای کشوری را تعریف نکرده، اما با توجه به این که هواپیماهای دولتی را احصا نموده، می‌توان گفت هواپیماهایی که دولتی نباشند و پروازها بین المللی انجام دهند، کشوری محسوب می‌شوند. (ر.ک. جباری، پیشین، ص ۲۲)

۲ - جباری، پیشین، ص ۲۰.

متعاقد در زمان صلح و دادن امتیازات ویژه به دولت‌های بزرگ فاتح جنگ، در سال ۱۹۲۹ پروتکل اصلاحی آن مورد تصویب و تأیید قرار گرفت و به موجب آن حق آزادی الحاق کشورهای، حق انعقاد معاهده کشورهای متعاقد یا غیر متعاقد به شرط عدم آسیب به حقوق کشورهای عضو، نداشتن تفاوت با عهدنامه پاریس، اعمال اصل مساوات و همچنین حذف امتیازات دولت‌های بزرگ مورد تأیید قرار گرفت.

در خصوص ورود پهپاد جاسوسی آمریکا به محدوده مرزهای هوایی متعلق ایران و سرنگونی و به اسارت گرفتن آن از سوی نیروهای حکومت ایران، بایستی عنوان نمود که پرواز هواپیماهای دیگر بر فراز دیگر کشورها بمنظور جاسوسی و شناسایی به علت اینکه بدون اخذ اجازه و رضایت به محدوده سرزمینی تحت حاکمیت آن کشور و در نتیجه نقض حریم حاکمیتی آن در هوا تلقی می‌شود، امری مذموم و خلاف قوانین بین‌المللی می‌باشد. لذا ورود هواپیمای جاسوسی آمریکا به محدوده هوایی ایران بر پایه عهدنامه پاریس و به ویژه اصل حاکمیت کامل کشورها بر قلمرو خود، نافض حقوق هوایی ایران و عملی غیرقانونی و تخلف از حقوق بین‌الملل محسوب می‌شود.

از آنجا که ورود پهپاد آمریکایی به آسمان ایران بدون اخذ هر گونه اجازه رسمی از سوی این کشور بوده و از آنجا که مأموریت این هواپیما صرفاً جاسوسی بوده و خصوصاً اینکه هیچ گونه معاهده یا کنوانسیونی که مستقیماً به تعریف جاسوسی در حقوق بین‌الملل بپردازد وجود ندارد، دولت‌ها از جمله جمهوری اسلامی ایران می‌توانند این‌گونه اقدامات را راستای نقض مفاد بند ۴ ماده ۲ منشور سازمان ملل متحد مبنی بر الزام به ضرورت احترام به تمامیت ارضی و استقلال سیاسی خود و همچنین نقض حاکمیت ملی تلقی و عنوان نماید و عندالزوم از حقوق مشروع خود من جمله طرح دعوی در «دیوان بین‌المللی دادگستری» به عنوان مسئول رسیدگی و حل اختلافات بین کشورها در زمینه هر گونه نقض حقوق بین‌الملل استفاده نماید.^۱ همچنین در این خصوص دولت ایران می‌تواند با توجه به نقض آشکار حقوق مشروع خود در این قضیه، با استفاده از روش‌های دیپلماتیک، توجه این کشور را به مسئولیت خود در زمینه عدم استفاده از خاک سرزمینی این کشور و رعایت اصل حسن همجواری به منظور اقدام علیه حاکمیت و منافع ایران جلب نماید.

۵- ایجاد پایگاه نظامی در کشور ثالث و مسئولیت بین‌المللی کشور میزبان:

در خصوص این نکته که تعرض به مرزهای دریایی، زمینی و هوایی تمامی کشورها ممنوع است هیچ گونه شک و شبهه ای وجود ندارد و بدین منظور تحت هیچ عنوانی کشوری نمی‌تواند به مرزهای سرزمینی و تحت حاکمیت کشور دیگر تعرض و ورود نماید. اما دولت آمریکا از طریق ایجاد پایگاه‌های نظامی در کشورهای همسایه مجاور ایران این تعرضها را براحتمی انجام می‌دهد و قطعاً کشور ثالث را نیز درگیر پیامدهای این رفتار و مسئولیت بین‌المللی می‌نماید. اکثر این پایگاه‌های نظامی در کشورهای عربی حاشیه خلیج فارس، قرقیزستان و افغانستان می‌باشند. کلیه اعضا در روابط بین‌المللی خود مطابق بند ۴ ماده ۲ منشور ملل متحد از هرگونه تهدید به زور یا استفاده از آن علیه تمامیت ارضی یا استقلال سیاسی هر کشوری یا از هر روش دیگری که با مقاصد ملل متحد مابینت داشته باشد، منع نموده است. این مقرر بر مبنای احترام به اصل تساوی حقوق و خود مختاری ملل و اصل تساوی حاکمیت کلیه اعضا مشخص و بازتاب یافته است. اما در صورتیکه یک دولت از دولت ثالث به منظور حضور

1- Dinstein, Y. War, Aggression and Self-Defence, Grotious publications Limited, 1988, P. 163.

نظامی دولت اخیر در قلمرو تحت حاکمیت خود دعوت بنماید و بدین صورت رضایت خود را به حضور نظامیان آن دولت اعلام دارد، این مورد ناقض بند ۴ ماده ۲ منشور ملل متحد نخواهد بود. حضور نظامی یک دولت در قلمرو سرزمینی دولت دیگر تابع شرایط مشخصی می باشد من جمله رضایت باید آزادانه اعلام شده و آشکارا محرز گردد، قانونی و مشروع باشد و رفتار بایستی در محدوده مشخص همان رضایت باشد تا مسئولیت دیگری متوجه دولت متعهد نباشد. علاوه بر این حضور افراد نظامی نبایستی نقض کننده تعهدات مندرج در منشور ملل متحد و استانداردهای حقوق بشر و حقوق بشردوستانه و بر خلاف تعهدات دولت درخواست کننده باشد. این شرایط در قطعنامه انستیتو حقوق بین الملل در خصوص درخواست کمک های نظامی و همچنین پیش نویس طرح مسئولیت بین المللی دولت گردیده است. اما ذکر این موضوع حائز اهمیت است که در صورتی که بدلیل تخطی از تعهدات از سوی کشور متعهد، تهاجمی بر علیه کشور ثالث صورت پذیرد کشور پذیرنده نیز دارای مسئولیت بین المللی مبنی بر هر گونه خسارت احتمالی خواهد بود. حال در خصوص قضیه اخیر الذکر که هوایمای جاسوسی امریکا از طریق پایگاه نظامی مستقر در خاک افغانستان از طریق مرز مشترک با ایران وارد مرزهای سرزمینی ایران شد و اعتراض رسمی دولت ایران و احضار سفیر افغانستان را در بر داشت. همچنین در خصوص ترور سردار قاسم سلیمانی، به دنبال صحبت های فرمانده نیروهای هوا فضای ایران، در مورد اینکه جنگنده های آمریکایی عامل عملیات ترور سردار سلیمانی، از پایگاه «علی السالم» در کویت پرواز کرده اند، وزارت خارجه کویت روز ۲۴ ژانویه، سفیر ایران در این کشور عربی را فراخواند و مراتب اعتراض خود را اعلام نمود.

۶- اعتراض ایران و اقدامات حقوقی انجام شده:

نماینده ویژه ایران در سازمان ملل در گزارشی که به طور همزمان خطاب به رئیس شورای امنیت و رئیس مجمع عمومی این سازمان ارسال کرد، ضمن اعلام اعتراض به این اقدام متجاوزانه آمریکا از سازمان ملل خواست تا تجاوز هوایمای بدون سرنشین آمریکایی به حریم هوایی ایران را محکوم نماید و تدابیری به منظور پایان دادن به این گونه اقدامات خطرناک و غیرقانونی در نظر گرفته شود. قتل هدفمند سردار قاسم سلیمانی بر خلاف منشور سازمان ملل متحد روی داده است. نماینده ویژه ایران همچنین در کنار این ترور به افزایش متعدد استفاده از پهپادهای نظامی برای ترورهای هدفمند از سوی دولت ها خصوصا امریکا اشاره نمود و خواستار تدوین قوانین و مقررات بین المللی قاطع برای تعیین حدود قانونی استفاده از پهپادهای نظامی شد.

در خصوص تجاوز پهپاد آمریکایی به خاک ایران بایستی اذعان نمود از آنجا که هوایمای ذکر شده نظامی و ناقض حریم هوایی ایران بوده است، بدون اخذ اجازه ایران وارد فضای سرزمینی شده و قطعا مرتکب یک عمل متخلفانه دارای مسئولیت بین المللی آشکار در این خصوص می باشد. بنابراین اقدام متقابل دولت ایران در باز پس ندادن پهپاد مذکور در جهت جبران خسارت های وارده برای ارتکاب این نوع تخلف و حتی عندالزوم انهدام کامل آن در همان لحظه کشف، توسط ایران در چارچوب اصل ضرورت به لحاظ حقوق بین الملل توجیه پذیر و قانونی می باشد. ماده ۵۱ منشور ملل متحد به دولت ها این اجازه را می دهد تا در صورت وقوع حمله مسلحانه علیه یک عضو ملل متحد تا زمانی که شورای امنیت اقدامات لازم را برای حفظ صلح و امنیت بین المللی به عمل آورد، از حق ذاتی دفاع

مشروع قانونی خود استفاده نمایند.^۱ در خصوص این موضوع وزارت امور خارجه در اقدامی دیپلماتیک با فراخواندن سفیر سوئیس در تهران، مراتب اعتراض خود را به دولت آمریکا اعلام و با احضار سفیر افغانستان در ایران مراتب اعتراض رسمی خود را بدلیل ورود غیر قانونی پهپاد آمریکا از طریق خاک آن کشور به سرزمین ایران به وی ارائه نمود.

۱-۶- مراجع ذیصلاح بمنظور شکایت از دولت متخاصم

در خصوص رسیدگی قضایی از طریق مراجع بین المللی بایستی اذعان نمود در خصوص مورد اول یعنی توقیف پهپاد متعلق به دولت آمریکا توسط ایران، هیچ نهاد قضایی بین المللی صلاحیت رسمی رسیدگی به این قضیه را ندارد و تنها در صورت توافق طرفین به رسیدگی قضایی، دیوان بین المللی دادگستری می تواند اقدام به رسیدگی نماید. اما با توجه به اوضاع و احوال حاکم بین دو کشور این امر بعید است که اتفاق بیفتد و از آن جا که هوپیمای مزبور دولتی محسوب شده و کشوری نمی باشد نمی توان کنوانسیون شیکاگو را در مورد آن اعمال نمود و طبیعتاً تسهیلات و مکانیسم های حل و فصل اختلافات این کنوانسیون در مورد آن تسری داد.

شورای امنیت مرجع اصلی بین المللی دادخواهی برای جلوگیری از هر نوع تهدید و عمل تجاوزکارانه می باشد و دولت ایران با ارائه شکایت به شورای امنیت در رابطه با تجاوزات مکرر پهپادهای نظامی آمریکایی به سرزمین تحت مالکیت ایران گام حقوقی را برداشته است. این مسئله با در نظر گرفتن استقرار پایگاههای نظامی آمریکایی از جمله در افغانستان و بحرین مسوولیت های بین المللی قابل توجه ای را متوجه آنها در قبال این گونه اقدامات دولت آمریکا ایجاد نموده است.

دیوان بین المللی دادگستری بعنوان مرجع رسیدگی به دعوی حقوقی بین دولت ها در نظر گرفته شده است و بمنظور رسیدگی به جرایمی نظیر تجاوزات دول به یکدیگر دارای صلاحیت نمی باشد. اما اگر شورای امنیت این اجازه را داد و بخش سیاسی را خود حل و فصل نمود مفید واقع خواهد گردید. ولی اگر شورای امنیت سازمان ملل در رسیدگی به این موضوع و انجام وظیفه خود تعلل نماید یا نخواهد با موضوع برخورد قانونی انجام دهد، طبیعی است که این حق در اختیار دولت ایران می باشد که از طریق دیوان بین المللی دادگستری اقدام به طرح شکایت و درخواست رسیدگی به بعد حقوقی آن نماید.

نکته حائز اهمیت اینست که این مسئله دارای دو بعد سیاسی و حقوقی می باشد و دیوان بین المللی دادگستری تنها صلاحیت رسیدگی به بعد حقوقی این موضوع را دارد. اما بایستی رضایت طرف مقابل را هم در نظر گرفت. بدون اخذ رضایت یا اعلام تایید صلاحیت دیوان از سوی هر یک از طرفین دعوا، امکان ارجاع موضوع به دیوان بین المللی دادگستری نمی باشد. بجز اینکه دولت ها پیش از آن این صلاحیت را پذیرفته باشند یا در جریان آن طرفین

۱ - ماده ۵۱ منشور ملل متحد: در صورت وقوع جمله مسلحانه علیه یک عضو ملل متحد تا زمانیکه شورای امنیت اقدام لازم برای حفظ صلح و امنیت بین المللی را به عمل آورد هیچیک از مقررات این منشور به حق ذاتی دفاع از خود خواه فردی یا دسته جمعی لطمه ای وارد نخواهد کرد. اعضاء باید اقداماتی را که در اعمال این حق دفاع از خود به عمل می آورند فوراً به شورای امنیت گزارش دهند. این اقدامات به هیچ وجه در اختیار و مسوولیتی که شورای امنیت بر طبق این منشور دارد و به موجب آن برای حفظ و اعاده صلح و امنیت بین المللی و در هر موقع که ضروری تشخیص دهد اقدام لازم به عمل خواهد آورد تأثیری نخواهد داشت.

در دعوا رضایت دهند که موضوع در دیوان مطرح گردد. بنابراین طرح دعوا در دیوان بین المللی دادگستری، مشروط و منوط به اخذ رضایت طرفین دعوا می باشد.

یافته‌های ما از پژوهش حاضر حاکی از این است که هواپیماهای جاسوسی نه در زمره هواپیماهای کشوری هستند و نه در زمره هواپیماهای دولتی غیر نظامی، بلکه آنها را می‌توان هواپیمای نظامی با عنوان خاص دانست. ویژه بودن ماهیت این هواپیماها به این دلیل است که قسمتی از ضوابط حاکم بر آنها خارج از حقوق جنگ و در کنوانسیون هواپیمایی بین‌المللی (شیکاگو) در نظر گرفته شده است. نتیجتاً اینکه ورود بدون اجازه این پرنده‌ها به قلمرو سرزمینی و هوایی یک کشور مصداق بارز تجاوز و مسئولیت بین‌المللی دولت ثالث را در بر خواهد داشت. از آنجا که تا قبل از حمله مسلحانه از جانب پهپاد، توسل به موضوع دفاع مشروع موضوعیت ندارد و حمله مسلحانه اساساً در کاربری پهپادهای جاسوسی نیست، دفاع مشروع در برابر پهپاد جاسوسی مطرح نخواهد شد. در خصوص اقدام متقابل دولت متضرر می‌تواند با غنیمت گرفتن آن در زمان جنگ و یا عندالزوم مصادره پهپاد در زمان صلح عمل نماید و در این صورت هیچگونه مسئولیتی متوجه دولت قربانی نخواهد بود.

در خصوص اقدام ایران در انهدام پهپاد متجاوز آمریکایی به حریم هوایی خود، با استناد به اسناد بین‌المللی همچون منشور ملل متحد، کنوانسیون شیکاگو و طرح مسئولیت بین‌المللی دولت‌ها، دفاع مشروع و اقدامی کاملاً مجاز بوده است و هیچ نقض حقوقی در کار نبوده است، با استناد بر ماده ۵۱ منشور ملل متحد اقدام ایران مصداق بارز دفاع مشروع می‌باشد. همچنین بر مبنای دو اصل اساسی و محوری تناسب و ضرورت، اقدام ایران دفاع مشروع بوده است. علی‌رغم عدم توجه پهپاد مذکور به هشدارهای مخابراتی و رادیویی و تکرار تجاوز، تنها راه مقابله با عملیات جاسوسی و جمع‌آوری اطلاعات این پرنده، انهدام کردن آن بوده است. از سویی دیگر با توجه به روابط خصمانه آمریکا با ایران و ماهیت نظامی-اطلاعاتی پرنده مذکور، اقدام مذکور کاملاً ماهیتی نظامی و توسل به زور داشته است. از سویی دیگر بر اساس ماده ۲۱ طرح مسئولیت بین‌المللی دولت‌ها (۲۰۰۱)، اقدام ایران کاملاً مجاز و مشروع بوده است. بر اساس این ماده و ماهیت دفاع مشروع بودن اقدام ایران، وصف متخلفانه اقدام مرتفع و ملغی گردیده است. اما در پاسخ به این پرسش که آیا حمله نظامی آمریکا علیه اتومبیل حامل سردار سلیمانی بوسیله پهپاد از منظر حقوق بین‌الملل مشروعیت دارد یا خیر، باید گفت از یک طرف، بلحاظ فنی و حقوقی، ایالات متحده در وضعیت مخاصمه مسلحانه با ایران نبوده است و از طرف دیگر، در سایه اصل ضرورت نظامی و مزیت نظامی حاصل از این اقدام، در پرتو اصل تناسب در حقوق بشردوستانه بین‌المللی، اقدام آمریکا قابل توجیه نمی‌باشد. علاوه بر این، اجرای قوانین داخلی آمریکا اعم از مقررات یکجانبه تحریم ایالات متحده و یا تروریستی اعلام نمودن سپاه پاسداران، در حوزه صلاحیت قضایی و قلمرو سرزمینی یک کشور ثالث یعنی عراق فاقد جاهت می‌باشد و در هر حال رعایت موازین بین‌المللی حقوق بشر و حقوق بشردوستانه برای کشورها الزامی می‌باشد، لذا مشروعیت اقدام آمریکا علیه سردار سلیمانی در چارچوب مقررات بین‌المللی محل تردید جدی است. لذا دولت ایران می‌تواند با استناد به وقوع عملیات تروریستی، مطابق مفاد کنوانسیون ۱۹۳۷، و در چارچوب مسئولیت بین‌المللی دولت ۲۰۰۱، مستقلاً اقدام به اقدام متقابل علیه آمریکا یا نابودی مواضع آن در کشور ثالث نماید.

- ۱- ابراهیمی نصراله، (۱۳۷۷) درآمدی بر تاسیس دیوان کیفری بین المللی و ارزیابی اساسنامه آن، مجله حقوقی شماره ۲۳.
- ۲- اکتل ماری آلن، (۱۳۸۲) «مشروعیت توسل به زور علیه عراق: بررسی نظریه پیش دستی در دفاع از خود»، ترجمه سید حسن سادات میدانی، فصلنامه سیاست خارجی، سال هفدهم شماره ۱.
- ۳- آکهورت، مایکل (۱۳۷۲)، کلیات نوین حقوق بین الملل، ترجمه سهراب داراب پور، تهران انتشارات جهان معاصر
- ۴- پورخاقان زینب (۱۳۸۹)، بررسی جرم تجاوز در کنفرانس بازنگاری اساسنامه دیوان کیفری بین المللی مجله پژوهش های حقوقی، شماره ۱۷.
- ۵- تقی زاده زکیه و هداوندی فاطمه (۱۳۹۱) کنکاشی در مشروعیت استفاده از هواپیماهی بدون سرنشین در حقوق بین الملل، فصلنامه مطالعات بین المللی، سال نهم، شماره ۴.
- ۶- سیدحسن صفوی، (۱۳۶۲)، حقوق بین الملل هوایی و فضایی، جلد اول، تهران: مؤسسه خدمات چاپ.
- ۷- شایگانفرد مجید (۱۳۸۷) دیوان بین المللی کیفری و صلاحیت رسیدگی به جنایت تجاوز، فصلنامه حقوق، شماره ۴
- ۸- شهبازی آرامش (۱۳۹۰)، اعتبار عهدنامه مودت ۱۹۵۵ و قابلیت استناد به آن در روابط ایران و لیالات متحده امریکا، مجله حقوقی بین المللی، نشریه مرکز امور حقوقی بین المللی ریاست جمهوری، سال بیست و هشتم، شماره ۴۴.
- ۹- جهان پناه محمد حسین، (۱۳۹۰) گزارشی از سقوط هواپیمای رادارگریز آمریکا در خاک ایران، دو ماهنامه هواپیما شماره ۱۱ دی و بهمن.
- ۱۰- حایک علی، رضانی احمد، مرادی مریم، میرعباسی سید باقر، صادقی محمد، (۱۳۹۸) تحلیل تروریسم در منطقه خاورمیانه از منظر حقوق اسلام و حقوق بین الملل، مجله نگرش های نو در جغرافیای انسانی سال دوازدهم، شماره ۱ (پیاپی ۴۵)
- ۱۱- حسن پوربافرانی (۱۳۸۸)، حقوق جزای بین الملل، تهران: انتشارات جنگل.
- ۱۲- حسینی سید ابراهیم، مریدی فر حسین (۱۳۹۲)، معضل پراکندگی صلاحیت برای احراز وقوع تجاوز در عرصه بین المللی، فصلنامه تعالی حقوق، دوره جدید، سال چهارم، شماره ۲.
- ۱۳- دلخوش علیرضا، (۱۳۸۷) حقوق بشردوستانه در مخاصمات مسلحانه بین المللی و غیر بین المللی تفاوت ها و اشتراکات، فصلنامه سیاست خارجی، سال بیست و دوم، شماره ۴.
- ۱۴- زمانی، سید قاسم، رفیعی، سیدرضا (پاییز- زمستان ۱۳۹۲)، "کاربرد سلاحهای حاوی اورانیوم ضعیف شده از منظر حقوق بشردوستانه بین المللی"، مجله حقوقی بین المللی، شماره ۴۹.
- ۱۵- ضیائی بیگدلی محمدرضا (۱۳۸۱) حقوق جنگ، تهران، انتشارات دانشگاه علامه طباطبائی، چاپ نخست.
- ۱۶- عسگرخانی ابومحمد، منصوری مقدم جهانشیر (۱۳۸۹)، همکاری و منازعه در روابط بین الملل: نگاهی به نظریه سازه انگارانه «الکساندر ونت»، مجله سیاست دوره ۴۰، شماره ۳

- ۱۷- عسگرخانی ابومحمد (۱۳۷۷) سیری در نظریه های بازدارندگی، خلع سلاح و کنترل تسلیحات هسته ای سیاست دفاعی، شماره ۲۵
- ۱۸- فیاض بخش مرجانه، عسگرخانی ابومحمد، میرعباسی سید باقر (۱۳۹۷)، نقش «اصول حقوقی» در رفع اجمال و سکوت حقوق ایران (در پرتو ماده ۳ آئین دادرسی مدنی ۱۳۷۹) فصلنامه مطالعات فقه و حقوق اسلامی سال دهم پاییز و زمستان ۱۳۹۷ شماره ۱۹
- ۱۹- قربان نیا ناصر، (۱۳۸۷) حقوق بشر و حقوق بشر دوستانه، انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، چاپ نخست، تهران
- ۲۰- کاسسه، آنتونیو، (۱۳۸۷)، حقوق کیفری بین المللی برگردان: پیران حسین، امیر ارجمند اردشیر و موسوی زهرا، تهران، انتشارات جنگل، چاپ نخست، تهران
- ۲۱- کرماجانی داود، (۱۳۹۲)، کاربرد هواپیماهای بدون سرنشین از منظر حقوق بین الملل، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران
- ۲۲- کیرگیس، فردریک (خرداد و تیر ۱۳۸۵)، حمله اسرائیل به لبنان؛ نکاتی درباره اصل تناسب در حقوق بین الملل، ترجمه حسن مهدویان، مجله اطلاعات سیاسی-اقتصادی، شماره ۲۲۵ و ۲۲۶
- ۲۳- موسی زاده رضا، فروغی نیا حسین (۱۳۹۱)، تعریف جنایت تجاوز در پرتوی قطعنامه کنفرانس بازنگوری اساسنامه (دیوان کیفری بین المللی در کامپالا) ۱ ژوئن، فصلنامه راهبرد، سال بیست و یکم، شماره ۶۳
- ۲۴- منصور جباری، (۱۳۸۱) حقوق بین الملل هوایی، انتشارات فروزش، تهران
- ۲۵- محمد علی پور، فریده (۱۳۷۹)، دفاع مشروع در حقوق بین الملل، دفتر مطالعات سیاسی و بین المللی وزارت امور خارجه
- ۲۶- میرعباسی سید باقر، کورکی نژاد قرایی مجید (۱۳۹۷)، قابلیت تحقق سایبر تروریسم و ارتباط آن با حق ذاتی دفاع مشروع مقرر در ماده ۵۱ منشور سازمان ملل متحد، فصلنامه مطالعات حقوق عمومی دوره ۴۸، شماره ۲
- ۲۷- نران پیر آلم (۱۳۶۹)، جاسوسی و ضدجاسوسی، ترجمه ابوالحسن سروقدم، انتشارات آستان قدس رضوی
- ۲۸- هوشنگ مقتدر، (۱۳۷۱) حقوق بین الملل عمومی، مؤسسه ی چاپ و انتشارات وزارت امور خارجه، تهران.
- ۲۹-
- 30- Andrew C. Orr, (2011) Unmanned, Unprecedented, and Unresolved: The Status of American Drone Strikes in Pakistan Under International Law, Cornell, International Law Journal, Vol.44.
- 31- A. SCHABAS OC WILLIAM; (2007) AN INTRODUCTION TO THE INTERNATIONAL CRIMINAL COURT; Third Edition; CAMBRIDGE, UNIVERSITY PRESS.
- 32- Amnesty International, (2013) WORDS, WAR, AND THE RULE OF LAW, (AMR 51/032/2013).
- 33- AmneOsty International, (2010) "As If Hell Fell On Me": The Human Rights Crisis In Northwest Pakistan, ASA 33/004/2010.

- 34- Boon, Kristen E.; Lovelace, Jr., Douglas C. (2014), *The Drone Wars of the 21st Century, Costs and Benefits*, Oxford: Oxford University Press.
- 35- Craig, Alan (2013), *International Legitimacy and the Politics of Security: The Strategic Deployment of Lawyers in the Israeli Military*, Maryland, Lexington Books.
- 36- Clapham, Andrew; Gaeta, Paola (2014), *The Oxford Handbook of International Law in Armed, Conflict*, Oxford: Oxford University Press.
- 37- Cheng, Bin (1989); air law; in: R. Bernhardt (ed.), *Encyclopedia of Public International Law, Installment 11; law of the sea, Air and Space*; Elsevier Science Publishers; north Holland.
- 38- Cooper, John Cobb (1952); *Roman Law and the Maxim Cujus Est Solum in international Air Law*; McGill Law Journal, vol 1.
- 39- Dinstein, Y. *War, Aggression and Self-Defence*, Grotious publications Limited, 1988, P. 163.
- 40- Delupis, Ingrid (1984) *Foreign Warships and Immunity for Espionage*, American Journal of International Law, Vol. 78
- 41- Demarest, Geoffrey B. (1996) *Espionage in International Law*, Denver Journal of International Law & Policy, Vol. 24
- 42- Dill, Janina (December 2010), *Applying the Principle of Proportionality in Combat Operations*; Oxford Institute for Ethics, Law, and Armed Conflict, Policy Briefing, pp 1-10.
- 43- Enemark, Christian (2013), *Armed Drones and the Ethics of War: Military virtue in a post-heroic age (War, Conflict and Ethics)*, London: Routledge Publication.
- 44- Fisher, David; Wicker, Brian (2010), *Just War on Terror? A Christian and Muslim Response*, Burlington: Ashgate Publishing, Ltd.
- 45- Fleck, Dieter (2007) "Individual and State Responsibility for Intelligence Gathering", Michigan Journal of International Law, Vol. 28.
- 46- Forcese, Craig (2011) "Spies without Borders: International Law and Intelligence Collection", Journal of security law & policy, Vol. 5:179, 2011
- 47- Gardner, Frank (2011) *Why Iran's capture of US drones will shake CIA*, 8 December, available at: <http://www.bbc.co.uk/news/world-us-canada-16095823> visited in 2014.
- 48- Gordon, Michael R. (1996) "Ex-Soviet Pilot Still Insists KAL-007 Was Spying." *New York Times*, 9 December, A6 (N).

- 49- George P. Flecher, the Hamdan Case and Conspiracy as a war Crime, *Journal of International Criminal Justice* 4 (2006), 442 – 447. also, John C. Dehn, the Hamdan Case and the Application of a Municipal offence, *Journal of International Criminal Justice* 7 (2009),
- 50- International Committee of Red Cross (2012), Rule 14. Proportionality in Attack, http://www.icrc.org/customary-ihl/eng/docs/v1_cha_chapter4_rule14.
- 51- Lang Jr, Anthony F, O’Driscoll, Cian and Williams, John (2013), *Just War: Authority, Tradition and Practice*, Georgetown: Georgetown University Press (U.S.A).
- 52- Lissizyn, Oliver J. (1962) Some Legal Implications of the U-2 and RB-47 Incidents, *American Journal of International Law*, Vol.56.
- 53- *Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America)*, Merits, Judgment, I.C.J. Reports 1986, para. 251.
- 54- Scott, Roger D. (1999) *Territorially Intrusive Intelligence Collection and International Law*, *The air force review*, Vol. 46
- 55- Smith, Jeffrey H. (2007) "Symposium, State Intelligence Gathering and International Law: Keynote Address", *Michigan Journal of International Law*, Vol. 28,
- 56- Scheffer, David, (2009), *the International Criminal Court and Crime of Aggression: A Pragmatic Approach to Jurisdictions and Definitional Requirements for the Crime of Aggression in the Rome Statute*, Vol. 41 *Case Western Reserve Journal of International Law*.
- 57- CRYER ROBERT and others; (2010) *An Introduction to International Criminal*
- 58- *Law and Procedure*; second edition; CAMBRIDGE UNIVERSITY PRESS.
- 59- Lawand, Kathleen (December 2006), "Reviewing the Legality of new Weapons, Means and Methods of Warfare", *International Review of the Red Cross*, Volume 88 Number 864, pp 925-930.
- 60- Kolb Robert and Hyde Richard; (2008) *AN INTRODUCTION TO THE INTERNATIONAL LAW OF ARMED CONFLICTS*; OXFORD—PORTLAND OREGON; Hart Publishing
- 61- Mayer, Jane (Oct 26 2009), *The Predator War: What Are the Risks of the CIA’s Covert Drone Program?* *New Yorker*, http://www.newyorker.com/reporting/2009/10/26/091026fa_fact_mayer.
- 62- O’Connell Mary Ellen & others, (2010) *Drones under International Law*, Whitne R.Harris World Law Institute.
- 63- P.Ehrhard Thomas, (2010) *Air Force UA Vs: The Secret History*, a Mitchell Institute study.

- 64- Ralph, Jason (2013), *America's War on Terror: The State of the 9/11 Exception from Bush to Obama*, Oxford: Oxford University Press.
- 65- Rothe, Dawn L.; Kauzlarich, David (2014), *Victims of State Crime*, London, Routledge.
- 66- Radan, John (2007), "The Unresolved Equation of Espionage and International Law", *Michigan Journal of International Law*, Vol. 28.
- 67- Stanford Law School ;(2012) *Living Under Drones Death, Injury, and Trauma to Civilians from US Drone Practices in, Pakistan*; September 30th.
- 68- Stuart Casey-Maslen (2012). *Pandora's Box? Drone strikes under jus ad bellum, Jus in Bello, and international human rights law*. *International Review of the Red Cross*, 94, pp 597-625.
- 69- Y. M Kolossov, *Relation ship of international Air and space Law*, Proceedings 20th Colloquium, (Prague, 1977), PP.304.